

© Copyright 2011 Uitgeverij Lambo bv, Arnhem

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een automatisch gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, digitaal, door fotokopieën of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Anselm Kiefer en de Duits-Germaanse cultuur

De tentoonstelling 'De 20ste Eeuw' in het Haags Gemeente Museum biedt het gebruikelijke overzicht van een kunstgeschiedenisboek: een historische opsomming van stijlen en stromingen te beginnen bij de expressionisten en eindigend bij moderne individualisten als Jeff Wall en zijn metersgrote dia's. Maar er is meer en dat vind je ook terug in de catalogus: opmerkelijke toelichtingen bij de kunstwerken in de zalen en introductiefilmpjes in zijkamertjes. De toelichtingen zijn geschreven vanuit het perspectief van het gewone kunstminnende publiek dat musea bezoekt, opkeek van al dat modernistische gedoe en het eigenlijk niet kon plaatsen. Uit alles bleek dat met name de Haagse School met Mesdag, Maris en Mauve in Nederland tot in de jaren '60 smaakbepalend waren. Dat waren tenminste schilders die schilderden in de stijl van Rembrandt. Het Nederlandse kunstminnende publiek bleek heel dus behoudend. Ook mensen als de architect Berlage zagen niets in het moderne abstracte werk van Mondriaan. Mondriaan vertrok naar Parijs om daar zijn abstracte composities met rode, gele en blauwe vlakken te ontwikkelden. In de jaren '50 begonnen Karel Appel en zijn vrienden in Parijs met Cobra, want het Nederlandse kunstklimaat was te beknellend. Pas ver in de tweede helft van de twintigste eeuw veranderde die stemming.

Anselm Kiefer: Zelfportret, 2008

In Duitsland was die situatie anders: ondanks de slechte economische situatie in het Duitsland van na de Eerste Wereldoorlog en de gevolgen van de beurskrach van 1929 was er op het gebied van de kunst veel te beleven. Er ontstonden verschillende expressionistische kunstenaarsgroepen, zoals *Der blaue Reiter* in München en *Die Brücke* in Dresden. Kandinsky, de man van het eerste abstracte schilderij, werd een van de leraren aan het Bauhaus. Er waren allerlei vernieuwingen gaande, maar de nazi's maakten korte metten met de 'entartete kunst' van deze mannen. Van al het moderne werk van na het impressionisme moesten de nazi's niets hebben.

Na de Tweede Wereldoorlog heerste in Duitsland de abstracte, puur formalistische moderne kunst. Dergelijke autonome kunst verwijst vooral naar zichzelf en hield zodoende in Duitsland slechts het grote zwijgen in stand en het taboe op het ter sprake brengen van het nazi-verleden. De Duitse kunstenaar Anselm Kiefer (geb. 1945) haalde de hele mythologie en geschiedenis van Duitsland overhoop om het zwijgen van zijn landgenoten te doorbreken.

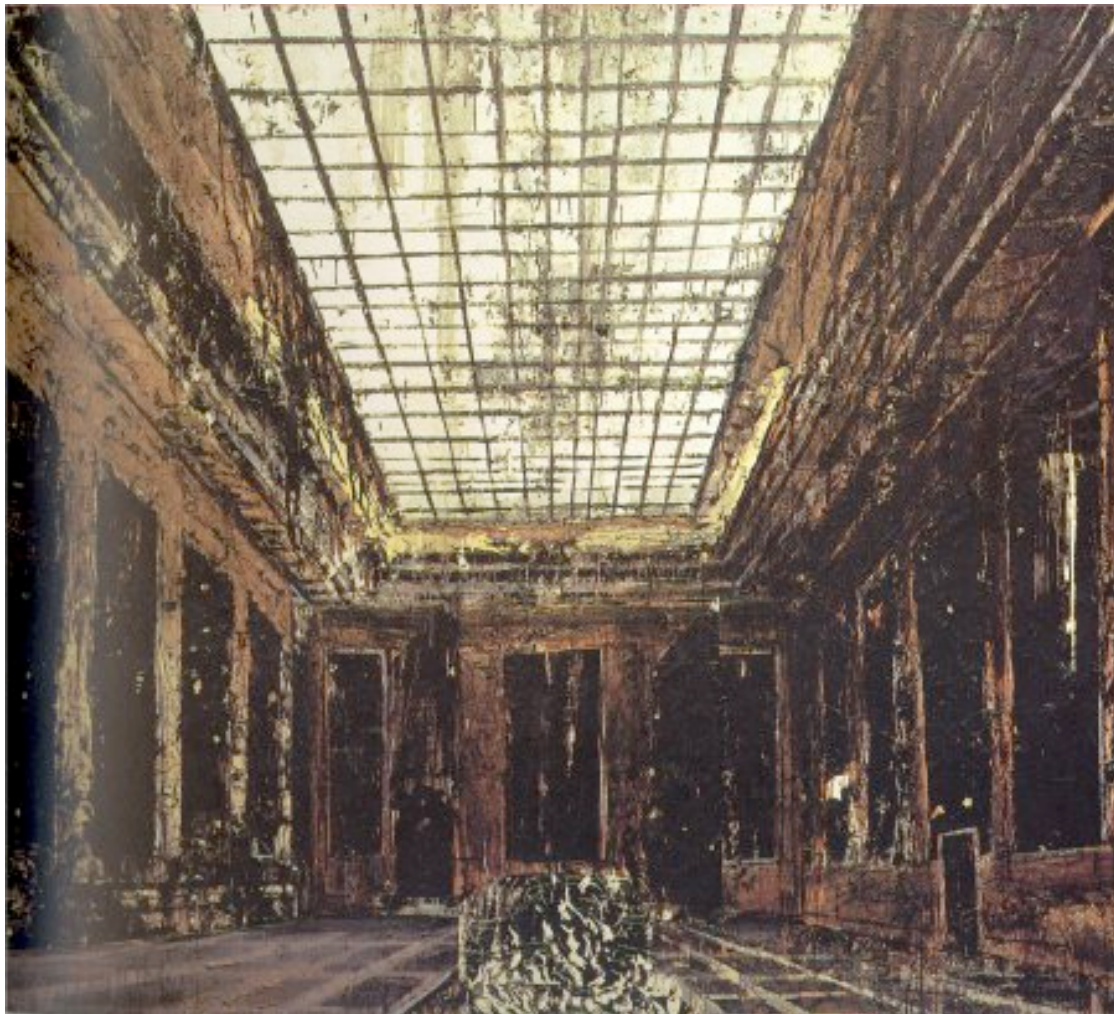
In 1965 gaat Anselm Kiefer rechten en Romaanse talen studeren aan de Universiteit van Freiburg. Van 1969 tot 1972 studeert hij bij Beuys aan de Kunstacademie van Düsseldorf, wat ook blijkt uit zijn materiaalkeuze. Voor zijn vuistdikke, reusachtige materieschilderijen gebruikte Kiefer alle denkbare materialen. Olieverf, acryl, teer, stro, haren, boomschors, zand en plantenresten. Hij bewerkte die met messen, beitels, een gasbrander en zelfs een bijl. "Mahlen ist Krieg", zegt hij.

Anselm Kiefer: De vrouw van Lot

Het vroege werk van Kiefer is doorspekt met verwijzingen naar de Germaanse mythologie, de pathetiek van Wagners opera's en de neoclassicistische nazi-architectuur van de jaren '30. Zijn schilderijen van museale afmetingen geven donkere en sombere landschappen en lege interieurs weer waarop vaak opschriften staan die refereren aan feiten uit de Germaanse mythologie en geschiedenis. Zijn zwartgeblakerde landschappen en schilderijen van lege geruïneerde nazi-ruimten gaan uiteindelijk over hemelbestormende hoogmoed die tot rokende puinhopen heeft geleid. In zijn werk verbindt Kiefer mythische betekenissen waar de Germaanse cultuur rijk aan is met de zwaar beladen Nazitijd en de met haar verbonden Germaanse mythologie. In zijn werk liet Kiefer zich ook inspireren door namen en woorden. "Der Name erzeugt Seine Ahnung...ein Gefühl dass dahinter etwas verborgen ist." Hij zocht naar de specifieke Duitse identiteit; naar wat het betekende

om in het naoorlogse Duitsland te leven en hoe het was om als Duitse naoorlogse kunstenaar werkzaam te zijn.

Anselm Kiefer: Innenraum, 1981

Na die periode, die een hoop stof deed opwaaien, heeft Kiefer nog andere gigantische schilderijen gemaakt, die je recht naar de keel grijpen. Alleen heeft hij nu de verlaten akkers en wouden en de verschroeide aarde ingeruild voor sterrenhemels en zonnebloemen. Kiefer benadert zijn werk niet louter meer vanuit een politiek-historische invalshoek, maar kiest nu voor een filosofisch-kosmische beschouwing van de kunstenaar. Hij refereert niet enkel meer aan het Germaanse verleden, maar maakt ook allusies op de Bijbel, het oude Egypte, Mesopotamië, de klassieke mythologie en de Joodse Kabbala. Uit zijn recente werken in de vorm van boekprojecten, beeldhouwwerken, zoals straaljagers van loden platen en installaties, spreekt dezelfde immense verlatenheid en vergankelijkheid als uit zijn vroegere beelden. De leegte is niet enkel meer van toepassing op de Germaanse geschiedenis, maar krijgt nu een universele waarde.